

شهریور ۱۴۰۱
مسلسل: ۱۸۴۳۶

تحلیل بخش حقیقی اقتصاد ایران عملکرد سه ماهه اول سال و برآورد رشد اقتصادی سال ۱۴۰۱

شماره مسلسل: ۱۸۴۳۶

کد موضوعی: ۲۲۰

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: تحلیل بخش حقیقی اقتصاد ایران عملکرد سه ماهه اول سال و برآورد رشد اقتصادی سال ۱۴۰۱

نام دفتر: مطالعات اقتصادی (گروه اقتصاد کلان و مدل سازی)

تهیه و تدوین کنندگان: محمدرضا عبداللهی، عالیه ناظمی، علیرضا آذربایجانی

ناظران علمی: سیدعلی روحانی، سید مهدی بنی طب، موسی شهبازی غیائی

اظهار نظر کنندگان: پژمان اعلائی بروجنی، فاطمه سلیمانی پورلک، محمد آدمی ابرقویی، لیلا نصیری بیرامی

واژه‌های کلیدی:

۱. بخش حقیقی
۲. رشد اقتصادی
۳. کشاورزی
۴. صنعت
۵. خدمات
۶. نفت
۷. ساختمان
۸. اقتصاد ایران

تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۶/۲۲

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۲	مقدمه
۴	۱. بخش کشاورزی
۷	۲. بخش نفت خام و گاز طبیعی
۹	۳. بخش معدن
۱۰	۴. بخش صنعت
۱۲	۵. بخش ساختمان
۱۴	۶. بخش خدمات
۱۴	۶-۱. خدمات بازرگانی
۱۶	۶-۲. خدمات عمومی
۱۷	۶-۳. خدمات واسطه‌گری مالی
۱۸	جمع‌بندی
۲۰	منابع و مآخذ

تحلیل بخش حقیقی اقتصاد ایران عملکرد سه ماهه اول سال و برآورد رشد اقتصادی سال ۱۴۰۱

چکیده

براساس اعلام بانک مرکزی اقتصاد ایران در سال ۱۴۰۰ رشد ۴/۴ درصدی را تجربه نمود که البته بخش مهمی از آن ناشی از رشد ۶/۵ درصدی بخش خدمات در نتیجه کاهش آثار شیوع ویروس کرونا بود. در سال ۱۴۰۱ بخش حقیقی اقتصاد کشور متأثر از عوامل مختلفی خواهد بود. اثر سیاست‌های انقباضی بانک‌های مرکزی دنیا بر کاهش تقاضا و قیمت کالاهای صادراتی کشور، اثر حذف ارز ترجیحی بر صنایع غذایی و بخش کشاورزی و اثر منفی قطعی برق و گاز بر بخش صنعت و خدمات می‌توانند بخش حقیقی اقتصاد ایران را متأثر نمایند.

براساس آخرین شواهد از عملکرد اقتصاد ایران در سه ماهه اول سال ۱۴۰۱ و روندهای قابل تحلیل تا پایان سال، رشد اقتصادی ایران در سال ۱۴۰۱ حدود ۳/۷ درصد و رشد بدون نفت ۳/۹ درصد برآورد می‌شود. به‌طور خاص پیش‌بینی می‌شود در سال ۱۴۰۱ بخش کشاورزی متأثر از افزایش بارندگی نسبت به سال آبی گذشته، رشد ۷/۹ درصدی را تجربه کند. درخصوص بخش نفت، با توجه به وضعیت موجود و شرایط بین‌المللی و عدم رشد صادرات این بخش نسبت به فصل مشابه سال قبل پیش‌بینی می‌شود این بخش رشد ۱/۱ درصدی نسبت به سال قبل داشته باشد. همچنین، علی‌رغم پیش‌بینی رشد ۴/۶ درصدی بخش صنعت در سال ۱۴۰۱، بررسی‌ها نشان می‌دهد مواردی مثل قطعی برق و گاز صنایع و کاهش تقاضای کالاهای صادراتی می‌تواند رشد این بخش را تهدید نماید. ضمن اینکه برای بخش ساختمان با توجه به کاهش تعداد پروانه‌های ساختمانی صادره در سال ۱۴۰۰ و کاهش عملکرد بودجه عمرانی دولت در سه‌ماهه اول سال ۱۴۰۱، و با فرض ادامه روند طی شده در فصل اول سال رشد منفی ۳/۴ درصدی قابل پیش‌بینی است. درنهایت پیش‌بینی می‌شود بخش خدمات با توجه به بازیابی این بخش پس از شیوع ویروس کرونا با رشد مثبت ۳/۶ درصدی مواجه شود. قابل ذکر است صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی نیز در آخرین گزارش‌های خود رشد اقتصادی ایران در سال ۲۰۲۲ را به ترتیب ۳ و ۳/۷ درصد پیش‌بینی نموده‌اند.

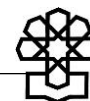
مقدمه

ارائه گزارش‌های تحلیل تحولات بخش حقیقی می‌تواند به شناخت بهتر سیاستگذاران از اقتصاد ایران کمک شایانی نموده و برخی ابهام‌ها و سؤالات موجود در خصوص این تحولات را رفع نماید. انتظار می‌رود این گزارش‌ها بتواند از طریق ارائه به‌روزترین تحلیل‌ها و اطلاعات بخش حقیقی برای سطوح مختلف قانونگذاری و سیاستگذاری مفید باشد.

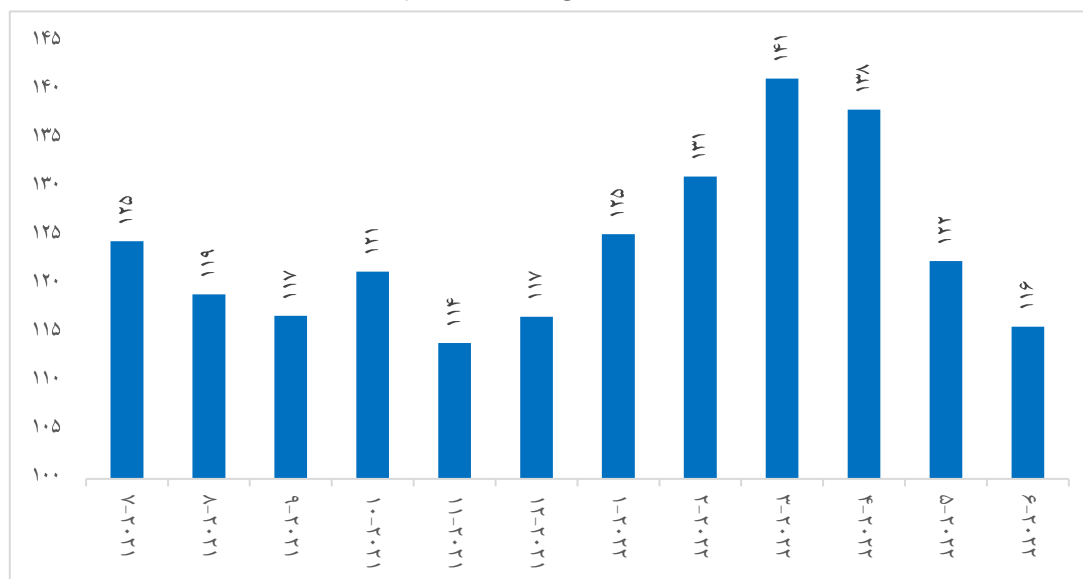
طبق آمارهای بانک مرکزی در سال ۱۴۰۰، تولید ناخالص داخلی افزایش ۴/۴ درصدی نسبت به مدت مشابه سال قبل نشان می‌دهد که بخش مهمی از آن متأثر از رشد ۶/۵ درصدی بخش خدمات بوده که به دلیل کاهش آثار شیوع ویروس کرونا بر اقتصاد جهانی و به تبع آن بر اقتصاد ایران بوده است. برآورد ارزش افزوده فعالیت‌های مختلف اقتصادی در سال ۱۴۰۰ نشان می‌دهد که علت عمده افزایش نرخ رشد تولید ناخالص داخلی را باید در افزایش ارزش افزوده فعالیت‌های «نفت و گاز»، «اداره عمومی، دفاع و تأمین اجتماعی»، «حمل‌ونقل و انبارداری»، «اطلاعات و ارتباطات»، «بهداشت و مددکاری اجتماعی»، «صنعت»، «آموزش» و «عمده فروشی، خرده‌فروشی و تعمیر وسایل نقلیه موتوری» جستجو نمود؛ به طوری که سهم ارزش افزوده هریک از فعالیت‌های مذکور در نرخ رشد ۴/۴ درصدی تولید ناخالص داخلی طی سال ۱۴۰۰ به ترتیب معادل ۰/۸، ۰/۸، ۰/۶، ۰/۵، ۰/۵، ۰/۴ و ۰/۴ واحد درصد اعلام شده است.

در سال ۱۴۰۱ عوامل مختلفی بر رشد اقتصادی کشور اثرگذار خواهد بود که در ادامه ابتدا عوامل مؤثر بر بخش حقیقی اقتصاد ایران در سال ۱۴۰۱ بررسی شده و سپس به تفکیک بخش‌های اقتصادی براساس عملکرد سه ماهه به تحلیل رشد هر بخش در سال ۱۴۰۱ پرداخته شده است.

سیاست‌های انقباضی بانک‌های مرکزی: سیاست‌های انبساطی دوران کرونا و افزایش محسوس نرخ تورم در اکثر کشورها، موجب شد که بانک‌های مرکزی بسیاری از کشورها، سیاست‌های پولی انقباضی اتخاذ نمایند که این موضوع در نهایت موجب کاهش تقاضا و کاهش قیمت‌های جهانی شده است. ضمن اینکه سیاست کووید صفر دولت چین نیز در کاهش تقاضای جهانی بی‌تأثیر نبوده است. برای مثال قیمت فلزات پایه که در اوایل سال جاری میلادی صعودی شده بود پس از اقدامات انقباضی اغلب بانک‌های مرکزی دنیا برای کنترل تورم و تداوم سیاست کووید صفر چین و چشم‌انداز رکودی از اقتصاد جهانی در ماه‌های اخیر روندی نزولی به دنبال داشته است. این موضوع می‌تواند بر میزان صادرات و درآمد ارزی حاصل از آن اثر منفی گذارد. برای مثال در صنعت فولاد، آمار تفکیکی صادرات فولاد خام، محصولات فولادی، آهن اسفنجی، گندله و کنسانتره ایران در دوره سه‌ماهه نخست سال ۱۴۰۱ نشان می‌دهد که در مجموع صادرات وزنی فولاد ایران ۲ میلیون و ۶۲۶ هزار تن بوده که نسبت به مدت مشابه سال قبل، کاهش ۱۲ درصدی را نشان می‌دهد. از طرفی طی این دوره صادرات دلاری فولاد ایران ۱/۵۸ میلیارد دلار بوده است که نسبت به مدت مشابه سال قبل کاهش ۱۷ درصدی را نشان می‌دهد.

نمودار ۱. شاخص قیمت فلزات پایه

Source: IMF

حذف ارزش ترجیحی کالاهای اساسی: دولت در بهار سال ۱۴۰۱ تصمیم به حذف ارزش ترجیحی واردات دانه‌های روغنی و نهاده‌های دامی گرفت. هرچند با توجه به افزایش قابل توجه قیمت این کالاها از یک طرف صنایع پستی مثل صنایع غذایی با مشکلات جدی در خصوص افزایش هزینه تمام شده و همچنین تأمین سرمایه در گردش روبه‌رو شده و از طرف دیگر تقاضای این کالاها تا حدی کاهش یافت، با این حال پیش‌بینی می‌شود با اصلاحات قیمتی این کالاها انگیزه تولید داخلی کالاهای اساسی افزایش یابد.

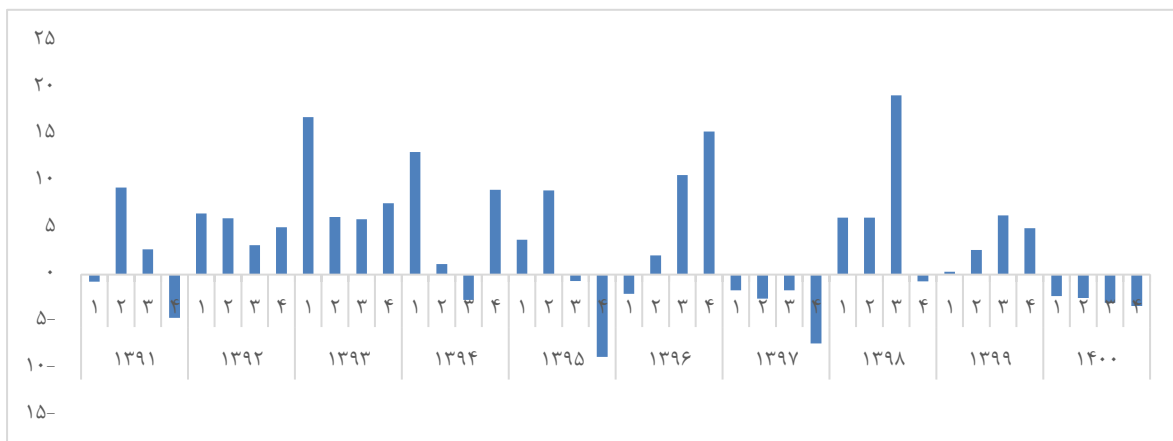
مسئله تأمین انرژی صنایع: در سال ۱۴۰۰ قطعی برق در فصل تابستان و قطعی گاز در فصل زمستان آسیب‌های جدی به بخش صنعت وارد نمود. متأسفانه این مسئله در سال ۱۴۰۱ نیز همچنان موضوعیت دارد و در صورت تداوم برای سال‌های آتی انگیزه سرمایه‌گذاری را تا حد زیادی کاهش خواهد داد.

در ادامه این گزارش به بررسی عملکرد بخش حقیقی اقتصاد ایران در سه ماهه اول سال ۱۴۰۱ و ارائه پیش‌بینی رشد اقتصادی سال ۱۴۰۱ پرداخته می‌شود. بخش‌های کشاورزی، نفت خام و گاز طبیعی، معدن، صنعت، ساختمان و خدمات بیشترین سهم را در بخش حقیقی اقتصاد ایران دارند و سعی شده است در گزارش هریک از این بخش‌ها مورد تحلیل قرار گیرند. علاوه بر این، با توجه به آنکه آمار عملکرد بخش حقیقی سه ماهه اول سال ۱۴۰۱ از سوی بانک مرکزی منتشر نشده است، در ارائه آمارها عمدتاً به آمار رشد اعلامی سال ۱۴۰۰ اتکا می‌شود. با این حال، تلاش شده است با طراحی و محاسبه شاخص‌های نزدیک و نیز اطلاعات دریافت شده از دستگاه‌های اجرایی، برآوردی از وضعیت بخش حقیقی در بهار ۱۴۰۱ ارائه شود و نهایتاً رشد هریک از بخش‌ها در سال ۱۴۰۱ مبتنی بر اطلاعات در دسترس ارائه شده است.

۱. بخش کشاورزی

بخش کشاورزی با سهم ۱۲/۷ درصدی از تولید ناخالص داخلی کشور در سال ۱۴۰۰، یکی از مهم‌ترین بخش‌های اقتصادی است که رشد ارزش افزوده آن تابع عوامل متعددی از قبیل میزان بارندگی و بهره‌برداری از منابع آبی، نوع سیاست‌های حمایتی دولت، ساختار توزیع نهاده‌ها و محصولات و ... است. بانک مرکزی و مرکز آمار رشد این بخش در سال ۱۴۰۰ را به ترتیب ۲/۶- و ۳/۷- درصد اعلام کرده‌اند.

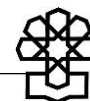
نمودار ۲. رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی به قیمت ثابت سال ۱۳۹۵ (درصد)

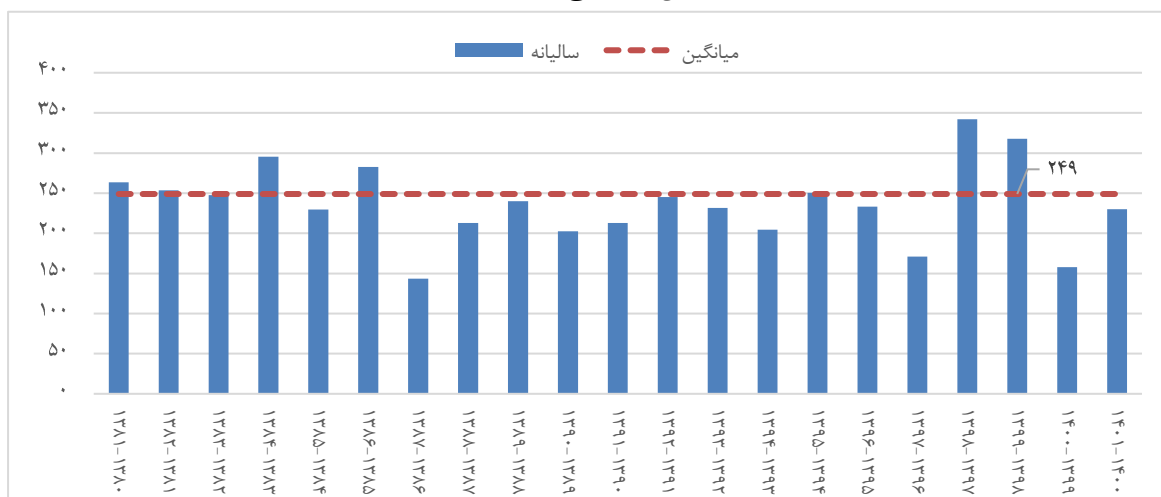
مأخذ: حساب‌های ملی بانک مرکزی.

نمودار ۳ نشان می‌دهد میزان بارندگی در سال آبی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ با نزدیک به ۱۵۸ میلیمتر یکی از کمترین میزان‌های بارش طی ۲۰ سال اخیر بوده است. هر چند بررسی آمار بارندگی در سال آبی جاری، حکایت از کمتر بودن میزان بارندگی امسال از میانگین بلندمدت بارندگی در کشور دارد؛ با این حال نسبت به سال آبی گذشته، میزان بارندگی در سال آبی کنونی به میزان قابل توجهی افزایش یافته است. این موضوع سبب شده تا رشد تولید محصولات کشاورزی از این محل قابل انتظار باشد.

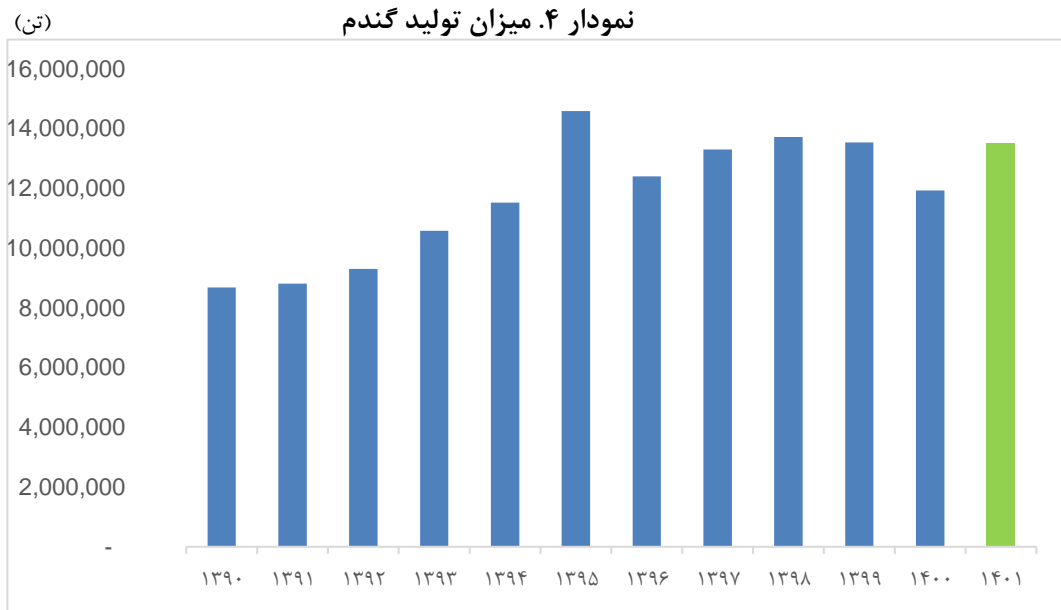
نمودار ۳. میانگین بارندگی سالانه کشور (میلی‌متر)

مأخذ: وزارت نیرو

همچنین همان‌گونه که در مقدمه بیان شد با حذف ارز ترجیحی دانه‌های روغنی و نهاده‌های دامی در سه ماهه نخست سال ۱۴۰۱، قیمت این محصولات پس از سال‌ها سرکوب قیمتی افزایش قابل‌توجهی یافت که این موضوع می‌تواند در انگیزه تولید داخل این محصولات اثر مثبت داشته باشد. افزایش قیمت قابل‌توجه محصولات پروتئینی و در نتیجه کاهش مصرف این اقلام باعث شد واحدهای تولیدی با کاهش تقاضا، مازاد تولید و خطر تعطیلی مواجه شوند و اغلب آنها با ظرفیت کمتری به تولید بپردازند. پیش‌بینی می‌شود تبعات این کاهش تولید، در نتیجه کاهش جوجه‌ریزی و همچنین حذف دام‌های مولد در صورتی که تدبیر جدی اتخاذ نشود، در ماه‌های آینده کشور را در تأمین این محصولات با چالش مواجه سازد.

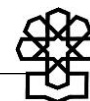
به‌طور خاص در مورد محصول استراتژیک گندم همان‌طور که نمودار ۴ نشان می‌دهد در سال ۱۴۰۰ با توجه به کاهش قابل‌توجه بارندگی و همچنین پایین بودن قیمت خرید تضمینی، میزان تولید به میزان قابل‌توجهی کاهش یافت. با این حال همان‌گونه که بیان شد با توجه به بهبود وضعیت بارندگی در سال آبی جاری و همچنین افزایش قیمت خرید تضمینی گندم از ۵۰۰۰ تومان به ۷۵۰۰ تومان در سال ۱۴۰۰ و افزایش به ۹۵۰۰ تومان در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ پیش‌بینی می‌شود تولید این محصول در سال ۱۴۰۱ افزایش قابل‌توجهی داشته باشد؛ ضمن اینکه اعلام قیمت خرید تضمینی به ۱۱،۵۰۰ تومان توسط شورای قیمت‌گذاری و اتخاذ سیاست‌های حمایتی محصولات اساسی کشاورزی در اردیبهشت‌ماه ۱۴۰۱، تأثیر بالایی در تحویل گندم تولیدی کشاورزان به دولت داشته است.

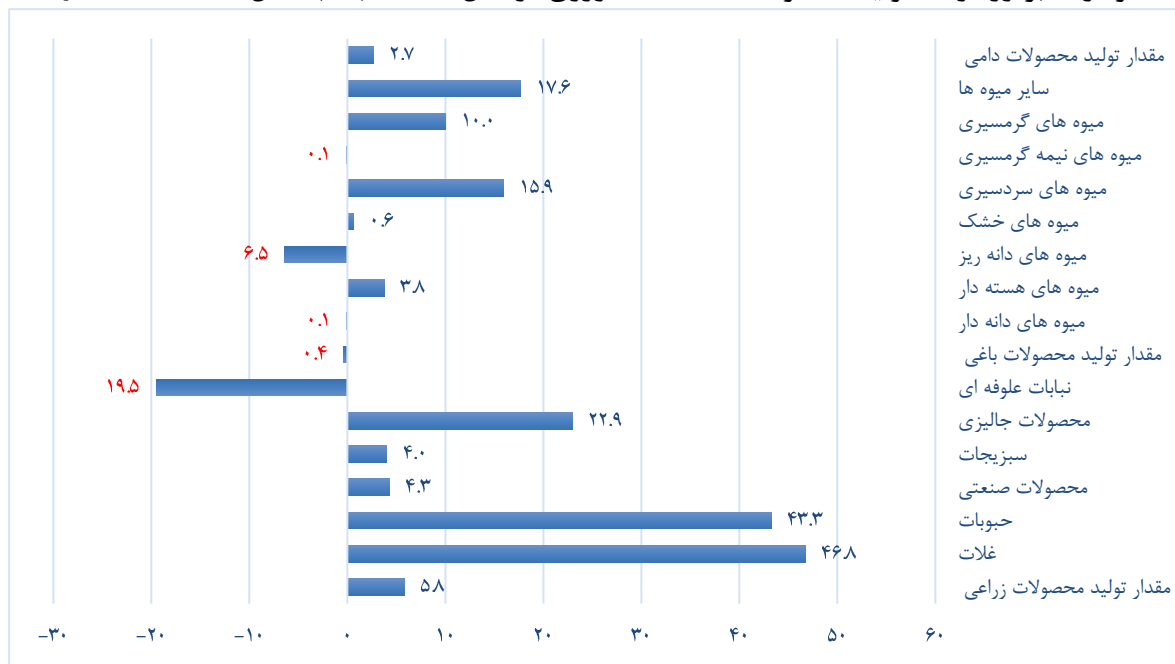
مأخذ: وزارت جهاد کشاورزی، آمار سال ۱۴۰۱ برآورد وزارت جهاد کشاورزی است.

در نمودار ۵ برآورد وزارت جهاد کشاورزی از رشد تولید محصولات مختلف کشاورزی در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ ارائه شده است. این برآوردها حاکی از آن است که در سال ۱۴۰۱ رشد ۴۷ درصدی غلات و ۴۳ درصدی حبوبات قابل انتظار است. به‌طور کلی براساس برآوردهای وزارت جهاد کشاورزی از میزان تولید انواع محصولات کشاورزی شامل محصولات زراعی، باغی و دامی رشد حدود ۷/۹ درصدی ارزش‌افزوده بخش کشاورزی در سال ۱۴۰۱ مورد انتظار است.

به‌طور کلی اتخاذ سیاست‌هایی در جهت «بهره‌برداری پایدار از منابع آبی»، «افزایش بهره‌وری از طریق توسعه نفوذ دانش»، «سیاست‌های حمایتی کارآمد»، «بهبود ساختار توزیع نهاده‌ها و محصولات»، «توسعه پایدار زنجیره‌های ارزش» و «اصلاح فضای کسب‌وکار و افزایش سرمایه‌گذاری» می‌تواند اثر قابل توجهی بر افزایش ارزش‌افزوده این بخش در سال‌های آتی داشته باشد.

نمودار ۵. برآورد رشد تولید محصولات مختلف کشاورزی در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰ (درصد)

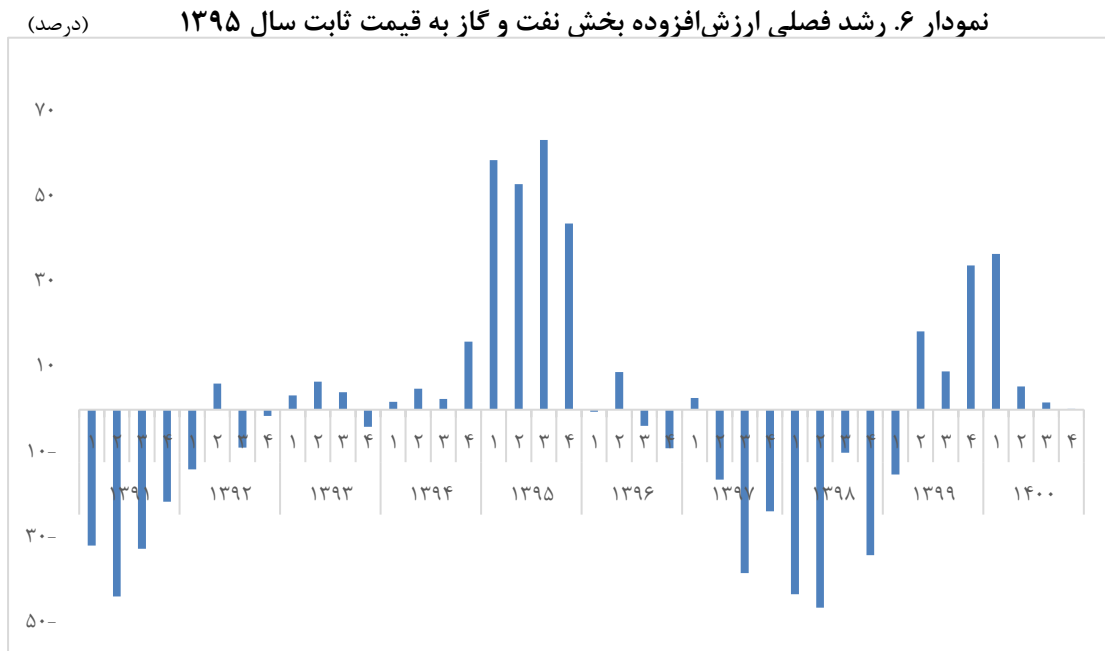

مأخذ: برآوردهای وزارت جهاد کشاورزی.

۲. بخش نفت خام و گاز طبیعی

یکی از مهم‌ترین و اثرگذارترین بخش‌های اقتصادی که ارزش‌افزوده آن نقش مؤثری در رشد تولید ناخالص داخلی داشته و به نوعی موتور محرک طرف تقاضای اقتصاد ایران نیز است، بخش نفت است. بخش نفت و گاز در سال ۱۴۰۰ و براساس اعلام بانک مرکزی و مرکز آمار ایران به ترتیب ۱۰/۱ و ۹/۷ درصد رشد داشته‌است، که مهم‌ترین دلیل آن، ناشی از افزایش تولید و صادرات نفت خام و همچنین افزایش تولید و صادرات گاز طبیعی و میعانات گازی نسبت به سال قبل بوده‌است.

عناصر تشکیل‌دهنده ارزش‌افزوده بخش نفت شامل صادرات نفت خام، صادرات میعانات گازی، خوراک پالایشگاه‌ها و فراورده‌های نفتی است که در این بین کلیدی‌ترین عنصر اثرگذار بر ارزش‌افزوده بخش نفت، مقدار صادرات نفت است. نمودار ۶ رشد ارزش‌افزوده بخش نفت و گاز تا زمستان ۱۴۰۰ را به صورت فصلی نشان می‌دهد. طبق آمارهای بانک مرکزی روند صعودی ارزش‌افزوده بخش نفت از فصل دوم سال ۱۳۹۹ آغاز شده است، ولی در سال ۱۴۰۰ فروکش کرده است.

مأخذ: حساب‌های ملی بانک مرکزی..

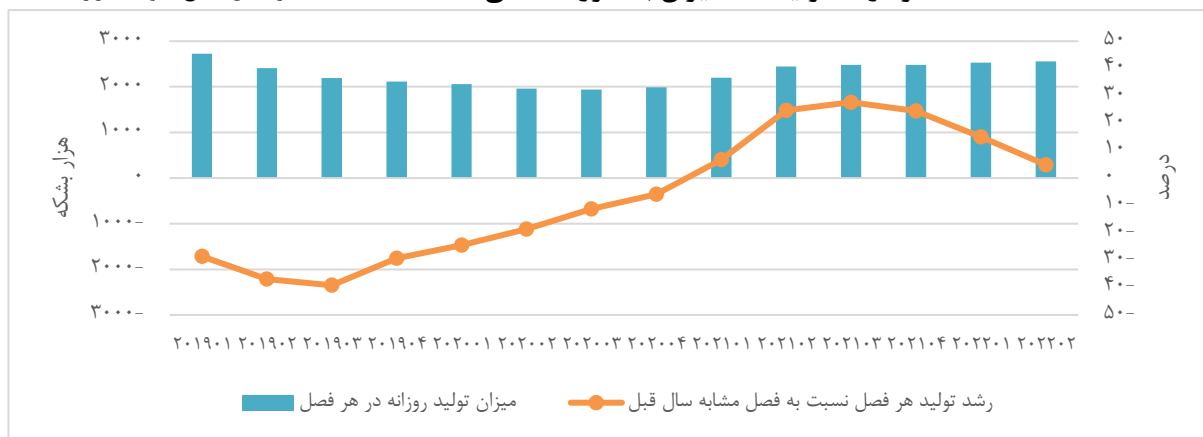
متأسفانه آمار رسمی از وضعیت صادرات نفت در سال جاری در دسترس نیست، لکن آمارهای اوپک از منابع ثانویه از سال ۲۰۱۹ در نمودار ۷ گزارش شده است. همان‌طور که نمودار ۷ نشان می‌دهد، تولید نفت ایران در زمستان ۱۴۰۰ (فصل اول ۲۰۲۲) و بهار ۱۴۰۱ (فصل دوم ۲۰۲۲) به ترتیب حدود ۲/۵۲ و ۲/۵۶ میلیون بشکه در روز بوده است که با در نظر گرفتن مصرف حدود ۱/۷ میلیون بشکه‌ای روزانه نفت خام در داخل به معنای صادرات ۸۳۰ و ۸۶۰ هزار بشکه‌ای روزانه نفت خام در این فصول است.

در نهایت پیش‌بینی می‌شود در صورت تداوم وضعیت موجود صادرات نفت، رشد قابل توجهی در این بخش اتفاق نیفتد. بر این اساس برای سال ۱۴۰۱ انتظار رشد ۱/۱ درصدی در بخش نفت و گاز وجود دارد.

نمودار ۷. تولید نفت ایران به صورت فصلی

(براساس منابع ثانویه - هزار بشکه)

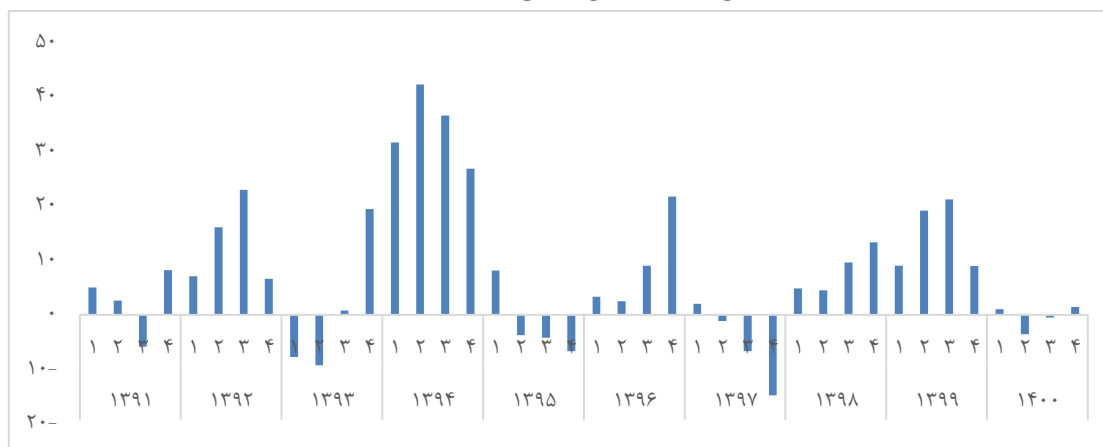

Source: OPEC, Monthly Oil Market Report

۳. بخش معدن

نمودار ۸ روند تغییرات ارزش افزوده بخش معدن (بدون احتساب نفت)^۱ را از بهار ۱۳۹۱ تا زمستان ۱۴۰۰ نشان می‌دهد. بانک مرکزی رشد منفی ۰/۴ درصدی و مرکز آمار ایران رشد منفی ۲/۱ درصدی را برای ارزش افزوده بخش معدن در سال ۱۴۰۰ گزارش کرده‌اند.

نمودار ۸. رشد ارزش افزوده بخش معدن به قیمت ثابت سال ۱۳۹۵ (درصد)

مأخذ: حساب‌های ملی فصلی بانک مرکزی.

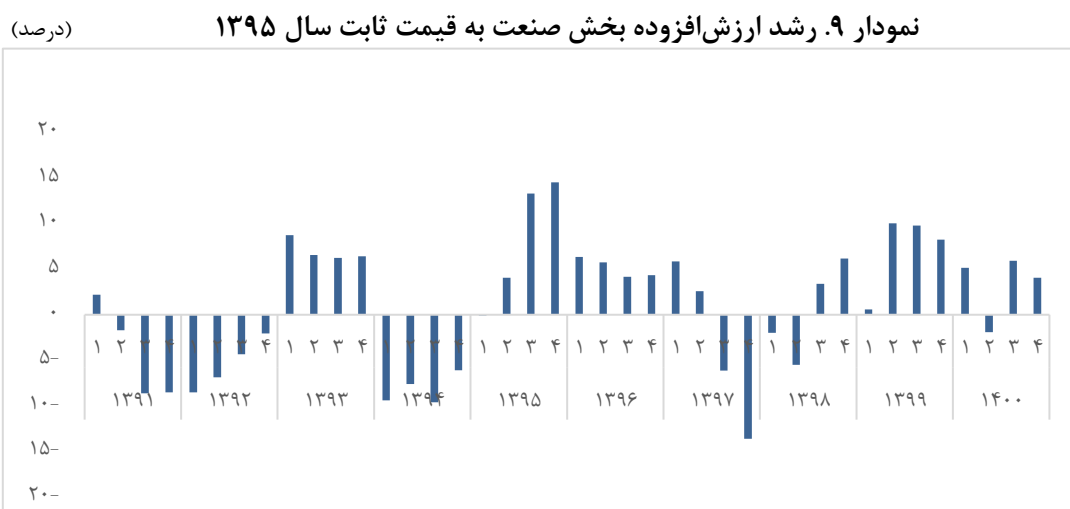
به‌منظور پیش‌بینی رشد ارزش افزوده بخش معدن در سال ۱۴۰۱ از آمار عملکرد شرکت‌های معدنی بورسی استفاده شده است. به‌دلیل اختلاف میان تولید و فروش محصولات معدنی و اهمیت موضوع انبارداری و عدم دسترسی به اطلاعات کافی در این زمینه، تطابق آمار حساب‌های ملی با آمارهای جانبی از تولید فعالیت‌های عمده معدنی نظیر آمارهای وزارت صمت از تولید سنگ آهن و کنسانتره زغال‌سنگ و آمار تولید شرکت‌های معدنی بورسی محل مناقشه

۱. در طبقه‌بندی آیسیک REV_3 (که مبنای گزارش‌دهی مرکز آمار است) معدن شامل نفت و گاز و سایر معادن می‌شود که در آیسیک REV_4 (که مبنای عمل بانک مرکزی است) اصلاح شده و نفت و گاز بخش جدایی است.

است. با توجه به رشد ۱۳/۸ درصدی شاخص تولید شرکت‌های معدنی بورسی در سه ماهه اول سال ۱۴۰۱، می‌توان رشد حدود ۹/۷ درصدی بخش معدن در سال ۱۴۰۱ را انتظار داشت.

۴. بخش صنعت

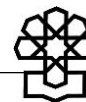
بخش صنعت با توجه به سهم حدود ۲۱/۷ درصدی از تولید ناخالص داخلی، نقش مهمی در رشد اقتصادی کشور دارد. زیرا ارزش افزوده این بخش، از یکسو به‌طور مستقیم بر ارزش افزوده کل اقتصاد اثرگذار بوده و از سوی دیگر، رشد این بخش عمدتاً از کانال بخش خدمات و به‌طور غیرمستقیم بر ارزش افزوده کل اقتصاد مؤثر است. با تخلیه اثر شوک‌های داخلی و خارجی بر صنایع مختلف در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸، شیوع ویروس کرونا در سال ۱۳۹۹ تنها بر برخی از صنایع تأثیر گذاشت به‌طوری‌که در تمام فصول سال ۱۳۹۹ بخش صنعت رشد مثبتی را تجربه کرد. در سال ۱۴۰۰ بخش صنعت افت و خیزهایی داشت (در فصل تابستان برخلاف سایر فصول به دلیل قطعی برق رشد این بخش منفی شد) و نهایتاً آمار بانک مرکزی رشد ۳/۳ درصدی و حساب‌های ملی مرکز آمار ایران رشد ۳/۱ درصدی را برای بخش صنعت در سال ۱۴۰۰ نشان می‌دهند.

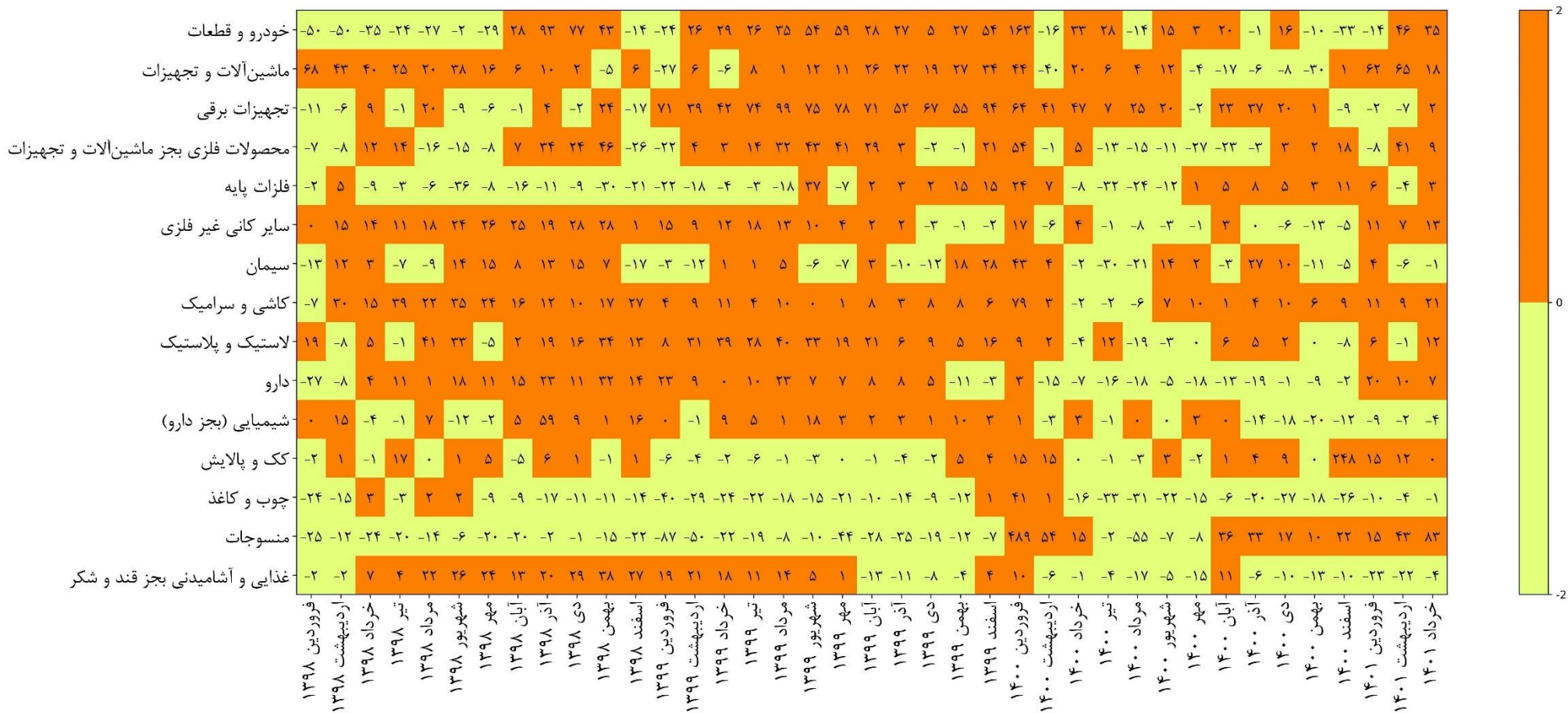
مأخذ: همان.

در جدول ۱ رشد نقطه به نقطه شاخص تولید صنعتی براساس شاخص تولید رشته‌فعالیت‌های صنعتی بورسی مرکز پژوهش‌ها نشان داده شده است. براساس این شاخص، بخش صنعت در سه ماهه اول ۱۴۰۱ با رشد ۲/۹ درصدی مواجه شده است. عملکرد زیربخش‌های صنعت در سال ۱۴۰۱ بهبودهایی را در وضعیت برخی صنایع نشان می‌دهد. این موضوع به‌خصوص برای رشته‌فعالیت‌های ماشین‌آلات و تجهیزات، خودرو و قطعات، کک و پالایش، کاشی و سرامیک و منسوجات ملموس است. در مجموع براساس مجموعه شواهد موجود، مرکز پژوهش‌های مجلس رشد بخش صنعت در سال ۱۴۰۱ را **حدود ۴/۶ درصد برآورد می‌نماید.**

۱. جهت اطلاعات بیشتر به گزارش پشتیبان مرکز پژوهش‌های مجلس در خصوص پایش بخش حقیقی اقتصاد ایران در خردادماه، بخش صنعت و معدن به شماره مسلسل ۱۸۲۰۶ مراجعه شود.

جدول ۱. رشد نقطه به نقطه شاخص تولید فعالیت‌های صنعتی بنگاه‌های پذیرفته شده در بورس (درصد)

مأخذ: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

به‌طور کلی با وجود رشد مثبت بخش صنعت در سال ۱۴۰۰ و پیش‌بینی تداوم این رشد مثبت در سال ۱۴۰۱، علاوه بر موضوعات جاری فضای کسب‌وکار مانند قیمت‌گذاری دستوری، عدم ثبات قوانین و مقررات و...، بخش صنعت کشور در دوره پیش‌بینی با تهدیدات قابل‌توجهی روبه‌رو است که در ادامه به برخی از این موارد پرداخته می‌شود:

مسئله تأمین انرژی صنایع: در سال ۱۴۰۰ قطعی برق در فصل تابستان و قطعی گاز در فصل زمستان آسیب‌های جدی به بخش صنعت وارد نمود. رشد منفی تولید بسیاری از صنایع خصوصاً فلزات اساسی و سیمان در تابستان ۱۴۰۰ در جدول ۱ کاملاً مشهود است. متأسفانه این مسئله در سال ۱۴۰۱ نیز همچنان موضوعیت دارد و در صورت تداوم برای سال‌های آتی انگیزه سرمایه‌گذاری را تا حد زیادی کاهش خواهد داد.

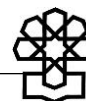
حذف ارز ترجیحی کالاهای اساسی: دولت در بهار سال ۱۴۰۱ تصمیم به حذف ارز ترجیحی دانه‌های روغنی و نهاده‌های دامی گرفت. هر چند برآورد می‌شود این تصمیم اثر مثبتی بر تولید داخلی این محصولات داشته باشد با این حال با توجه به افزایش قابل‌توجه قیمت این کالاها صنایع پستی مثل صنایع غذایی با مشکلات جدی در خصوص افزایش هزینه تمام شده و همچنین تأمین سرمایه در گردش روبه‌رو شده‌اند. آمارها حاکی از رشد منفی ۱۶ درصدی تولید و منفی ۱۲ درصدی فروش صنایع غذایی بورسی در سه ماهه نخست سال ۱۴۰۱ است. هر چند پیش‌بینی می‌شود این اثر موقتی باشد.

نوسانات قیمت فلزات پایه و کاهش صادرات: همان‌طور که در مقدمه ذکر شد قیمت جهانی فلزات پایه در ماه‌های اخیر روند نزولی داشته است و میزان صادرات و ارزش دلاری آن نیز در سه ماه اول سال جاری در مقایسه با سال قبل کاهش یافته است. روند نوسانات قیمت جهانی فلزات پایه متغیر مهمی برای تعیین میزان رشد بخش صنعت خواهد بود.

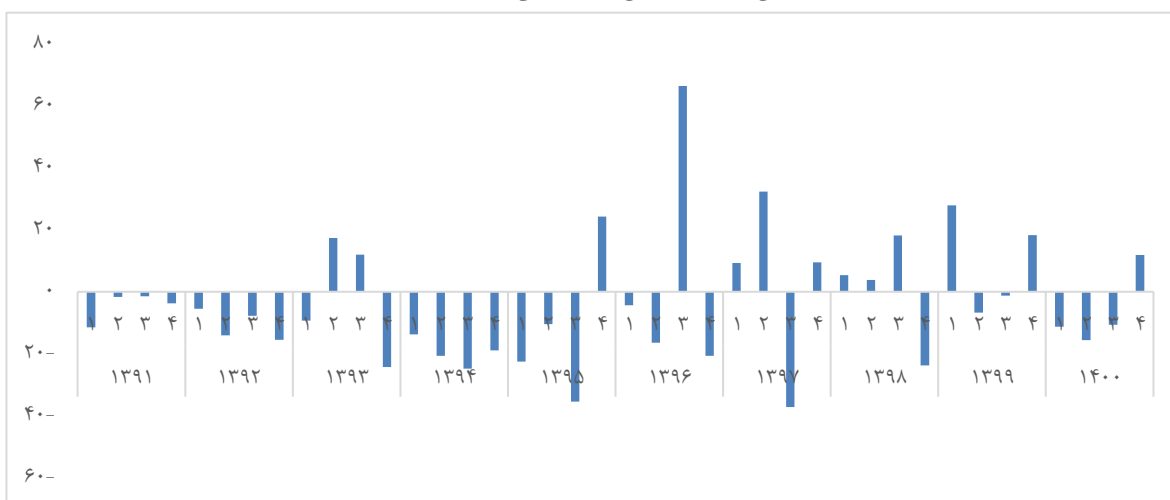
۵. بخش ساختمان

بخش ساختمان که متشکل از دو زیر بخش «ساختمان‌های مسکونی» و «سایر ساختمان‌ها» است، یکی از بخش‌های مهم اقتصاد است، زیرا این بخش که در انتهای زنجیره تولید قرار دارد به‌دلیل ارتباط تنگاتنگ با سایر فعالیت‌های اقتصادی از قبیل صنایع تولیدکننده نهاده‌های ساختمانی (کانی‌های غیرفلزی و فلزات اساسی)، حمل‌ونقل و غیره از ظرفیت حائز اهمیت برای اثرگذاری بر ارزش‌افزوده فعالیت‌های وابسته و به‌تبع آن بر ارزش‌افزوده کل اقتصاد برخوردار است. نمودار ۱۰ رشد ارزش‌افزوده بخش ساختمان از سال ۱۳۹۱ را به‌صورت فصلی نشان می‌دهد. آمار بانک مرکزی رشد منفی ۶/۹ درصدی و آمار مرکز آمار ایران رشد مثبت ۳/۹ درصدی این بخش را در سال ۱۴۰۰ نشان می‌دهند!

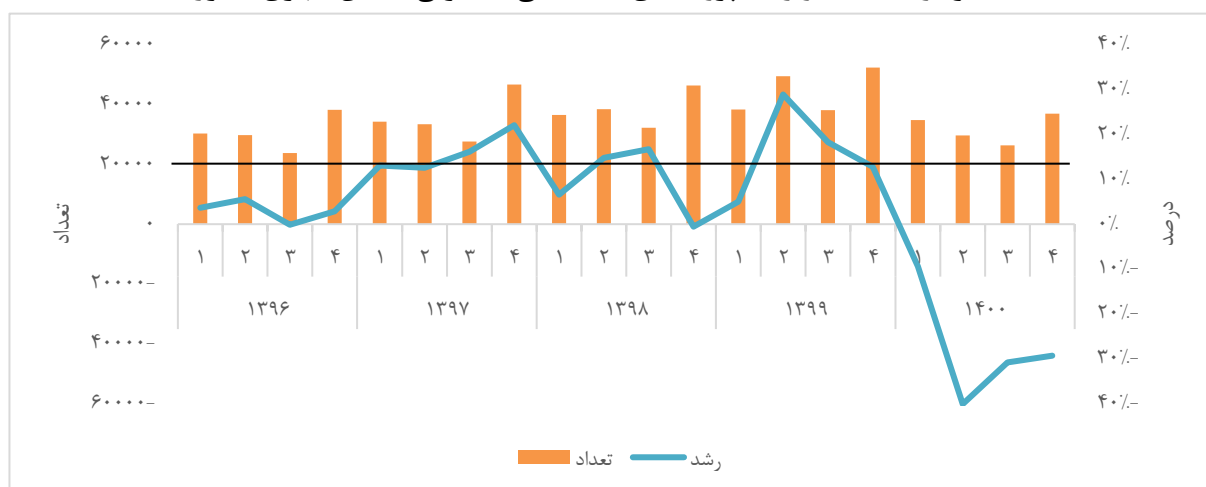
نمودار ۱۰. رشد ارزش افزوده بخش ساختمان به قیمت ثابت سال ۱۳۹۵ (درصد)

مأخذ: حساب‌های ملی بانک مرکزی.

نمودار ۱۱ تعداد پروانه‌های ساختمانی صادره واحدهای مسکونی مناطق شهری کشور و رشد آن را از سال ۱۳۹۶ تا زمستان ۱۴۰۰ نشان می‌دهد. براساس این آمار، رشد تعداد پروانه‌های ساختمانی صادره در تمام فصول سال ۱۴۰۰ منفی بوده است و لذا رشد منفی سرمایه‌گذاری در ساختمان مشهود است.

نمودار ۱۱. تعداد و رشد پروانه‌های ساختمانی مسکونی مناطق شهری کشور

مأخذ: مرکز آمار ایران.

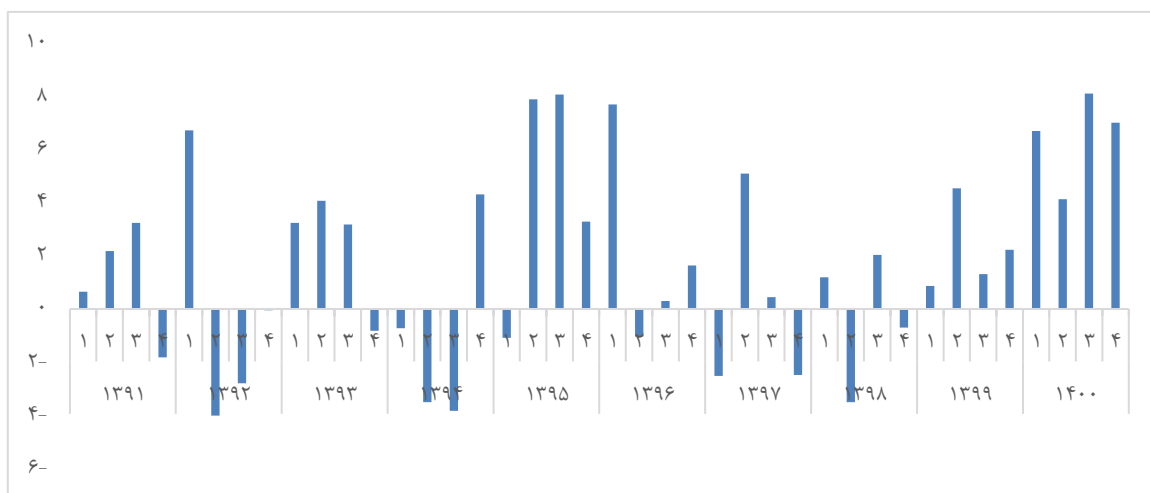
از طرف دیگر، عملکرد بودجه عمرانی دولت در سه ماهه اول سال ۱۴۰۱ نشان می‌دهد که رشد سرمایه‌گذاری در ساختمان‌های غیرمسکونی دولتی در این دوره منفی بوده است، زیرا مخارج عمرانی نسبت به مدت مشابه سال گذشته به صورت اسمی ۹۶/۴ درصد کاهش داشته که با در نظر گرفتن تورم ۳۷ درصدی، به معنای افت شدید سرمایه‌گذاری دولتی در سه ماهه اول سال ۱۴۰۱ است. درباره سرمایه‌گذاری در ساختمان‌های غیرمسکونی غیردولتی آماری در دسترس نیست.

درنهایت براساس شواهد فوق رشد بخش ساختمان در سال ۱۴۰۱ حدود منفی ۳/۴ درصد برآورد می‌شود. ذکر این نکته ضروری است که برآورد مذکور در صورت تداوم روند طی شده در سه ماهه نخست سال ۱۴۰۱ انجام شده و برای مثال در صورتی که طرح جهش ملی مسکن در ادامه سال به‌صورت جدی دنبال گردد می‌تواند رشد این بخش را متأثر سازد.

۶. بخش خدمات

نمودار ۱۲ رشد ارزش‌افزوده بخش خدمات از سال ۱۳۹۱ را به‌صورت فصلی نشان می‌دهد. در میان بخش‌های اقتصادی کشور، بیشترین اثرپذیری از شیوع ویروس کرونا در بخش خدمات رخ داد، لکن در سال ۱۴۰۰ این بخش توانست تا حد خوبی بازیابی کند و بانک مرکزی رشد این بخش در سال ۱۴۰۰ را ۶/۵ درصد و مرکز آمار ایران رشد آن را ۴/۵ درصد اعلام کرده‌اند.

نمودار ۱۲. رشد ارزش‌افزوده بخش خدمات (درصد) به قیمت ثابت سال ۱۳۹۵ (درصد)

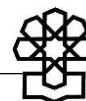

مأخذ: حساب‌های ملی فصلی بانک مرکزی.

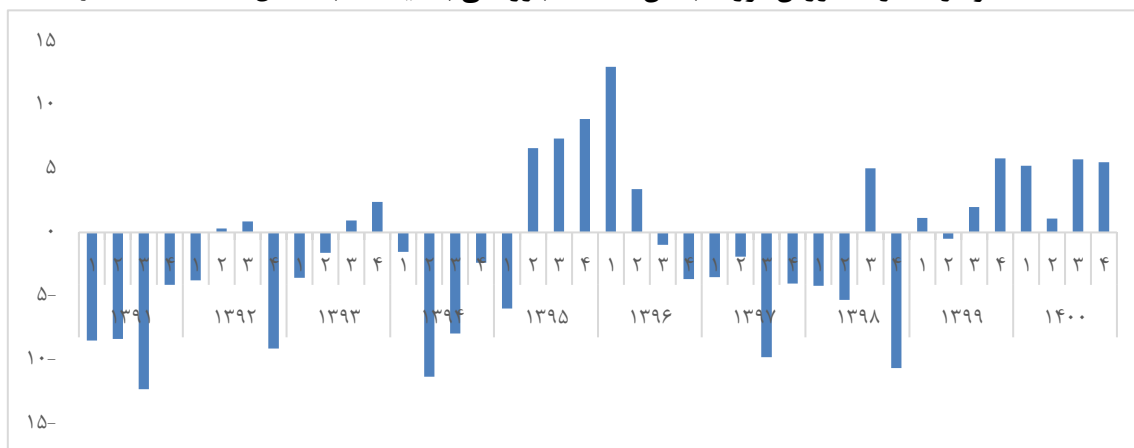
رشد بخش خدمات پس از واکسیناسیون و کنترل ویروس کرونا در تمام فصول سال ۱۴۰۰ مثبت گزارش شده است و انتظار می‌رود این روند در سال ۱۴۰۱ نیز ادامه یابد. با در نظر گرفتن تحولات زیربخش‌های خدمات (که در ادامه گزارش برخی از آنها مورد بررسی قرار می‌گیرد) رشد بخش خدمات در سال ۱۴۰۱ حدود ۳/۶ درصد برآورد می‌شود.

۶-۱. خدمات بازرگانی

نمودار ۱۳ نشان‌دهنده رشد ارزش‌افزوده بخش خدمات بازرگانی (عمده و خرده‌فروشی، هتل و رستوران) طی دوره ۱۳۹۱ تا سال ۱۴۰۰ به‌صورت فصلی و به قیمت ثابت سال ۱۳۹۵ است. بانک مرکزی و مرکز آمار رشد بخش خدمات بازرگانی در سال ۱۴۰۰ را به‌ترتیب ۴/۴ درصد و ۳/۶ درصد برآورد کرده‌اند.

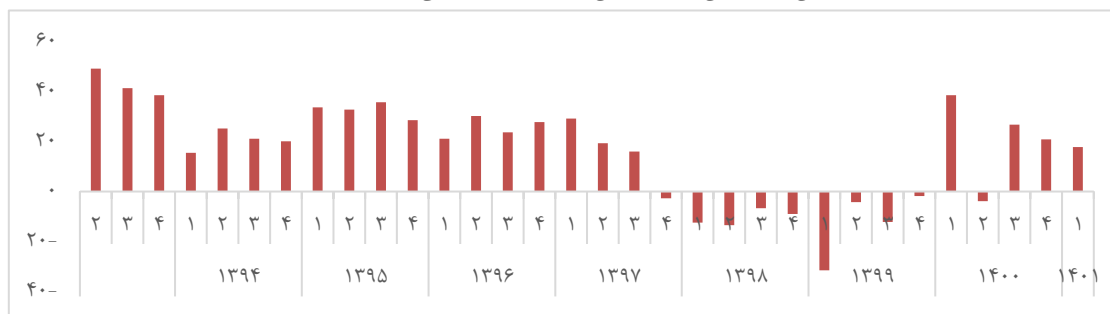
نمودار ۱۳. رشد ارزش افزوده بخش خدمات بازرگانی به قیمت ثابت سال ۱۳۹۵ (درصد)

مأخذ: همان.

بخش خدمات بازرگانی شامل دو زیربخش اساسی «عمده و خرده‌فروشی» و «هتل و رستوران» است. در این گزارش جهت بررسی بخش هتل و رستوران از ارزش تراکنش‌های بخش هتل و رستوران براساس آمار تراکنش‌های بانکی شاپرک استفاده می‌شود.^۱ براساس نمودار ۱۴، رشد تراکنش‌های اصناف مرتبط با بخش هتل و رستوران به قیمت ثابت ۱۳۹۵ تنها در تابستان سال ۱۴۰۰ رقم منفی ثبت کرده است و در سه ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۱ با رشد مثبت ۱۷/۸ درصدی مواجه شده است.

نمودار ۱۴. رشد ارزش تراکنش‌های بخش هتل و رستوران به قیمت ثابت سال ۱۳۹۵ (درصد)

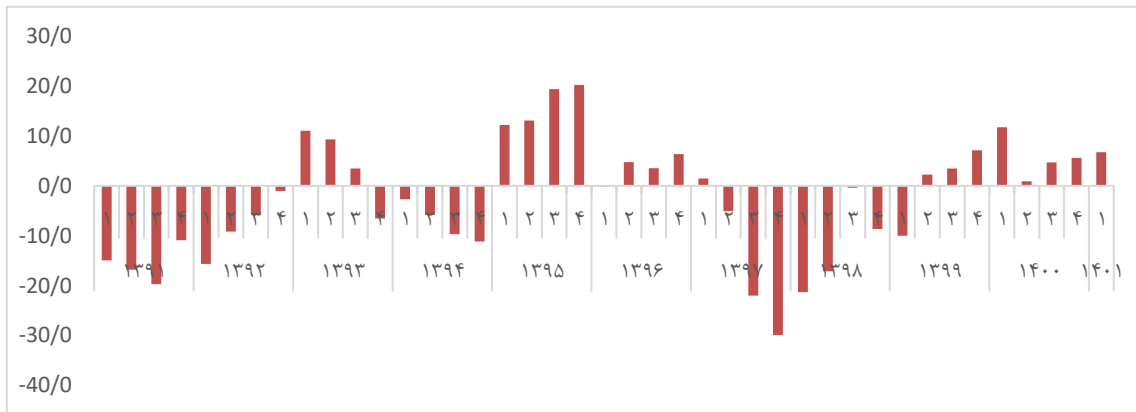

مأخذ: گزارش ماهیانه شاپرک

جهت بررسی بخش عمده‌فروشی و خرده‌فروشی از ارزش افزوده چهار بخش کشاورزی، معدن، صنعت و واردات استفاده می‌شود. براساس نمودار ۱۵ ارزش افزوده بخش عمده‌فروشی و خرده‌فروشی در سه ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۱ با رشد مثبت ۶/۷ درصدی مواجه شده است.

۱. توضیحات کامل و جامع در مورد نحوه محاسبه و انتخاب متغیرهای کمکی جهت برآورد هر بخش در گزارشی که به‌زودی منتشر می‌شود، ارائه خواهد شد.

نمودار ۱۵. رشد ارزش افزوده بخش عمده‌فروشی و خرده‌فروشی به قیمت ثابت سال ۱۳۹۵ (درصد)

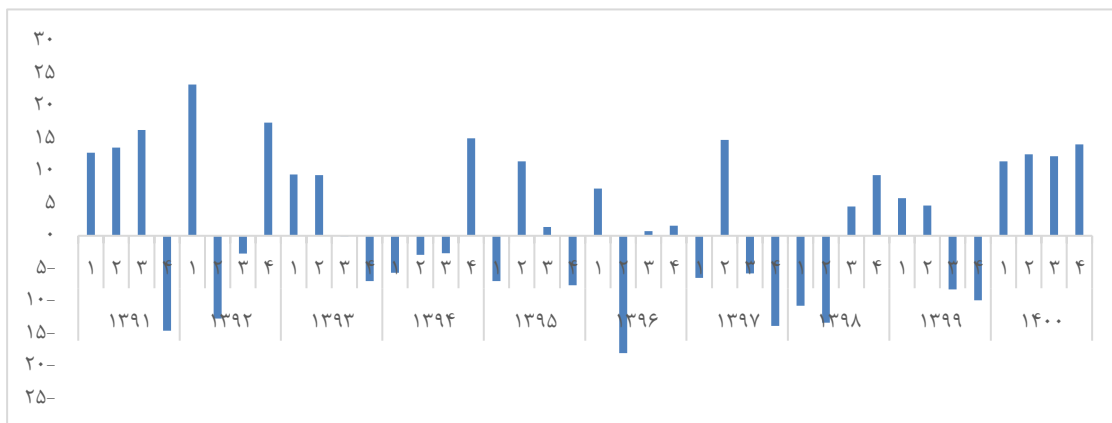
مأخذ: محاسبات تحقیق

براساس نکات ارائه شده در قسمت‌های قبل رشد بخش خدمات بازرگانی در سال ۱۴۰۱ حدود ۷/۱ درصد برآورد می‌شود.

۲-۶. خدمات عمومی

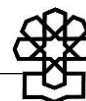
خدمات عمومی دربرگیرنده مجموعه خدمات شامل اداره امور عمومی، دفاع، امنیت و نظم عمومی، آموزش و پرورش و بهداشت و مددکاری اجتماعی است. این بخش از جمله بخش‌های اقتصاد ایران است که در سال ۱۴۰۰ رشد مثبتی را در مقایسه با سال ۱۳۹۹ تجربه کرده است. بانک مرکزی رشد این بخش در سال ۱۴۰۰ را ۱۲/۶ درصد و مرکز آمار ایران، آن را ۶/۲ درصد اعلام کرده‌اند.

نمودار ۱۶. رشد ارزش افزوده بخش خدمات عمومی به قیمت ثابت سال ۱۳۹۵ (درصد)

مأخذ: حساب‌های ملی بانک مرکزی.

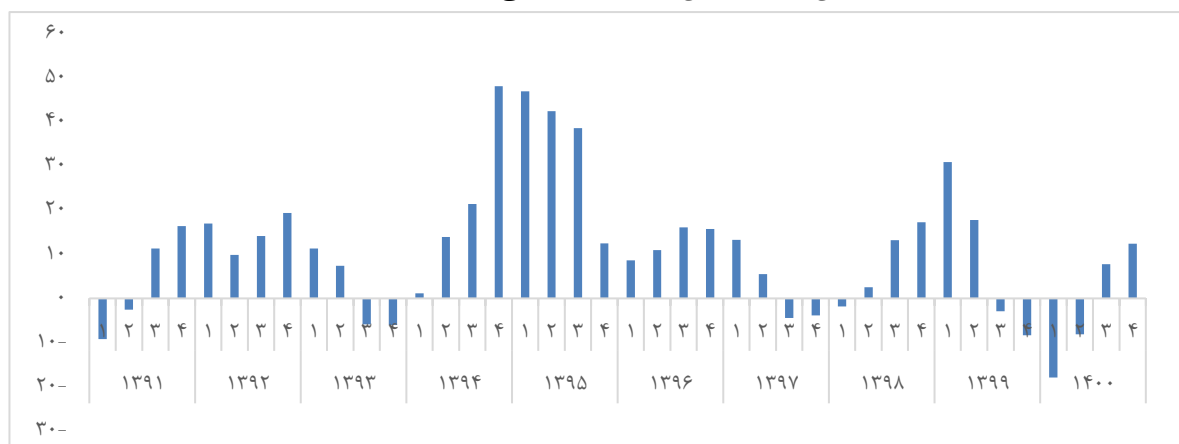
عملکرد مخارج دولت، نشان می‌دهد که مخارج جاری (هزینه‌ها) دولت به صورت اسمی حدود ۲۴/۵ درصد رشد داشته است که با در نظر گرفتن تورم ۳۷ درصدی سه ماهه به معنای رشد منفی مخارج دولت به صورت حقیقی و با قیمت‌های ثابت است. با در نظر گرفتن شواهد فوق رشد منفی ۱/۲ درصدی ارزش افزوده بخش خدمات عمومی در سال ۱۴۰۱ پیش‌بینی می‌شود.

۳-۶. خدمات واسطه‌گری مالی

یکی از مشکلات موجود در حساب‌های ملی ایران، نحوه محاسبه ارزش افزوده بخش واسطه‌گری مالی است. دلیل این موضوع نیز به سهم بالا و اصلی نظام بانکی در این بخش، تنوع خدمات بانکی، تنوع نرخ‌های سود بانکی و حتی دستوری بودن نرخ‌های تسهیلات و سپرده‌ها برمی‌گردد. بر این اساس ملاحظه می‌شود که معمولاً میان رشدهای اعلامی مرکز آمار ایران و بانک مرکزی برای این بخش اختلافات جدی وجود دارد. بانک مرکزی نرخ رشد منفی ۲/۴ درصدی و مرکز آمار نرخ رشد ۰/۳ درصدی برای بخش واسطه‌گری مالی در سال ۱۴۰۰ را برآورد کرده‌اند.

نمودار ۱۷. رشد ارزش افزوده بخش واسطه‌گری مالی به قیمت ثابت سال ۱۳۹۵ (درصد)

مأخذ: همان.

این بخش شامل فعالیت‌های بانک، بیمه و سایر واسطه‌گری‌های مالی است که جهت برآورد بخش بانک از روش فیزییم (مابه‌التفاوت سود دریافتی از تسهیلات و سود پرداختی به سپرده‌ها)، جهت برآورد بخش بیمه از اطلاعات بیمه‌ای شرکت‌های بیمه‌ای بورسی و برای برآورد بخش سایر واسطه‌گری‌های مالی از ارزش سهام معامله شده به قیمت ثابت استفاده می‌شود. براساس آخرین اطلاعات موجود، رشد حدود منفی ۱/۸ درصدی برای این بخش در سال ۱۴۰۱ پیش‌بینی می‌شود.

جمع‌بندی

در سال ۱۴۰۰ و با کاهش آثار شیوع ویروس کرونا بر اقتصاد جهانی و بازیابی اقتصادها، اقتصاد ایران نیز در مسیر بازیابی ناشی از شوک شیوع این ویروس قرار گرفت و بخش خدمات در این سال رشد قابل توجه ۶/۵ درصدی را تجربه نمود. در سال ۱۴۰۱ عوامل مختلفی بر بخش حقیقی اقتصاد ایران اثرگذار خواهند بود. سیاست‌های انقباضی بانک‌های مرکزی منجر به کاهش تقاضا و قیمت جهانی فلزات پایه شده است. همچنین می‌توان به اثر حذف ارز ترجیحی بر صنایع غذایی و بخش کشاورزی و اثر منفی قطعی برق و گاز بر بخش صنعت و خدمات اشاره کرد. در سال ۱۴۰۱ چشم‌انداز بخش‌های اقتصادی به شرح ذیل است:

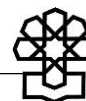
کشاورزی: رشد ارزش افزوده این بخش تابع عوامل متعددی از قبیل میزان بارندگی و بهره‌برداری از منابع آبی، نوع سیاست‌های حمایتی دولت، ساختار توزیع نهاده‌ها و محصولات و ... است. هر چند بررسی آمار بارندگی در سال آبی جاری، حکایت از کمتر بودن میزان بارندگی امسال از میانگین بلندمدت بارندگی در کشور دارد با این حال نسبت به سال آبی گذشته میزان بارندگی در سال آبی کنونی به میزان قابل توجهی افزایش یافته است. این موضوع سبب شده تا رشد تولید محصولات کشاورزی از این محل قابل انتظار باشد. بر این اساس پیش‌بینی می‌شود رشد بخش کشاورزی در سال ۱۴۰۱ حدود ۷/۹ درصد باشد.

نفت: رشد ارزش افزوده این بخش در سال‌های اخیر بیش از هر چیز تابعی از میزان صادرات نفت بوده است. براساس آمار اوپک میزان صادرات کشور در بهار سال ۱۴۰۱ حدود ۸۶۰ هزار بشکه در روز بوده است که رشد چندانی نسبت به فصل مشابه سال گذشته نداشته است. بر این اساس برای سال ۱۴۰۱ رشد ۱/۱ درصدی این بخش پیش‌بینی می‌شود.

صنعت: شاخص تولید رشته فعالیت‌های صنعتی بوری در سه ماهه اول ۱۴۰۱ رشد ۲/۹ درصدی داشته و براساس مجموعه شواهد موجود، رشد بخش صنعت در سال ۱۴۰۱ حدود ۴/۶ درصد پیش‌بینی می‌شود. با وجود این بررسی‌ها نشان می‌دهد مواردی مثل قیمت‌گذاری دستوری، قطعی برق و گاز صنایع و حذف ارز ترجیحی می‌تواند رشد این بخش را تهدید نماید.

ساختمان: شواهد موجود از پروانه‌های ساختمانی صادره در سال ۱۴۰۰ نشان‌دهنده رشد منفی سرمایه‌گذاری در ساختمان است. از طرف دیگر، عملکرد بودجه عمرانی دولت در سه ماهه اول سال ۱۴۰۱ نشان می‌دهد که رشد سرمایه‌گذاری در ساختمان‌های غیرمسکونی دولتی در این دوره منفی بوده است، زیرا مخارج عمرانی نسبت به سال گذشته به صورت اسمی ۹۶/۴ درصد کاهش داشته که با در نظر گرفتن تورم ۳۷ درصدی، به معنای افت سرمایه‌گذاری دولتی در سه ماهه اول سال ۱۴۰۱ است. در مجموع، رشد بخش ساختمان در سال ۱۴۰۱ حدود منفی ۳/۴ درصد برآورد می‌شود. ذکر این نکته ضروری است که برآورد مذکور در صورت تداوم روند طی شده در سه ماهه نخست سال ۱۴۰۱ انجام شده و برای مثال در صورتی که طرح جهش ملی مسکن در ادامه سال به صورت جدی دنبال گردد می‌تواند رشد این بخش را متأثر سازد.

خدمات: رشد مثبت بخش خدمات در فصل بهار سال ۱۴۰۱ بیانگر بازیابی این بخش از تبعات منفی شیوع کرونا

است با وجود این تداوم رشد مثبت قابل توجه این بخش در سال ۱۴۰۱ تا حد زیادی خوشبینانه است. به طور کلی با در نظر گرفتن تحولات زیربخش‌های خدمات، رشد این بخش در سال ۱۴۰۱ حدود ۳/۶ درصد برآورد می‌شود.

رشد اقتصادی: در نهایت پیش‌بینی می‌شود در سال ۱۴۰۱ رشد اقتصادی ایران حدود ۳/۷ درصد باشد؛ این میزان برای رشد بدون نفت ۳/۹ درصد است. جدول ۲ جزئیات برآورد رشد در سطح بخش‌ها را نشان می‌دهد.

صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی نیز در آخرین گزارش‌های خود رشد اقتصادی ایران در سال ۲۰۲۲ را به ترتیب ۳ و ۳/۷ درصد پیش‌بینی کرده‌اند.

جدول ۲. پیش‌بینی رشد ارزش افزوده فعالیت‌های اقتصادی در سال ۱۴۰۱

شرح	پیش‌بینی براساس عملکرد ۳ ماهه
کشاورزی	۷/۹
نفت	۱/۱
معادن	۹/۷
صنعت	۴/۶
ساختمان	-۳/۴
خدمات	۳/۶
تولید ناخالص داخلی	۳/۷
تولید ناخالص داخلی بدون نفت	۳/۹

مأخذ: حساب‌های ملی بانک مرکزی، بخش‌های قبلی گزارش و محاسبات تحقیق.

منابع و مآخذ

۱. تحلیل بخش حقیقی اقتصاد ایران؛ عملکرد نه‌ماهه اول و برآورد رشد اقتصادی سال ۱۴۰۰، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۸۲۶۱
  ۲. تحلیل بخش حقیقی اقتصاد ایران؛ عملکرد شش‌ماهه اول و برآورد رشد اقتصادی سال ۱۴۰۰، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۸۰۲۲.
  ۳. تحلیل بخش حقیقی اقتصاد ایران؛ عملکرد شش‌ماهه اول و برآورد رشد اقتصادی سال ۱۳۹۹، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۷۳۰۶.
  ۴. خلاصه تحولات بخش واقعی اقتصاد ایران سال ۱۴۰۰، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
  ۵. گزارش عملکرد مالی دولت در سال ۱۴۰۰، وزارت امور اقتصادی و دارایی خزانه‌داری کل کشور.
  ۶. گزارش رشد اقتصادی سال ۱۴۰۰، مرکز آمار ایران.
  ۷. گزارش تحولات بازار مسکن شهر تهران، بانک مرکزی.
  ۸. گزارش وضعیت تجارت خارجی کشور، گمرک جمهوری اسلامی ایران.
  ۹. گزارش وضعیت تسهیلات پرداختی کل بانک‌ها به تفکیک بخش‌های اقتصادی و براساس هدف پرداخت تسهیلات، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
  ۱۰. گزارش طرح شامخ مدیران خرید، اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران
  ۱۱. گزارش عملکرد سالانه صنعت آب و برق، وزارت نیرو
  ۱۲. قانون بودجه سال ۱۴۰۱ کشور.
  ۱۳. حساب‌های ملی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
  ۱۴. حساب‌های ملی، مرکز آمار ایران.
15. http://www.opec.org/opec_web/en/
  16. www.codal.ir
  17. World Economic Outlook, April 2022: War Sets Back The Global Recovery. Washington, DC, April 2022, International Monetary Fund
  18. Iran's Economic Update — April 2022 - World Bank Group